

25. marts 2020

Aktuelle entrepriseretlige problemstillinger i anledning af Coronavirussen.

Entreprenørens ret til tid og penge

Efter dansk ret skal entreprenøren som udgangspunkt levere sine ydelser i overensstemmelse med aftalen med bygherren, herunder til den aftalte tid.

Entreprenøren vil dog i visse tilfælde have ret til tidsfristforlængelse. Dette gælder fx, hvis en forsinkelse kan henføres til en af følgende begivenheder:

- Bygherrens forhold
- Force majeure
- Offentligt påbud eller forbud (som ikke skyldes entreprenørens forhold).

Retten til tidsfristforlængelse vil formentlig også gælde, selvom AB (fx AB 92 eller AB 18) ikke er aftalt mellem bygherre og entreprenør.

Det er entreprenøren som har bevisbyrden for, at han har ret til tidsfristforlængelse, herunder for at den påberåbte begivenhed rent faktisk også har medført forsinkelse.

Husk at du som entreprenør altid skal sikre dig den nødvendige dokumentation.

Bygherren har tilsvarende bevisbyrden, hvis bygherren ønsker at påberåbe sig retten til tidsfristforlængelse, fx hvis forsinkelse som følge af for sent fremkomne bygherreleverancer efter bygherrens opfattelse kan henføres til en "force majeure"-begivenhed (fx AB 92 § 26, stk. 1, og AB 18 § 42, stk. 1).

Hvis entreprenøren er berettiget til tidsfristforlængelse, skal entreprenøren snarest muligt gøre bygherren opmærksom herpå (fx AB 92 § 24, stk. 3, og AB 18 § 39, stk. 4). Det samme gælder for bygherren (fx AB 92 § 26, stk. 3, og AB 18 § 42, stk. 4.)

Har entreprenøren ret til ekstra tid, vil entreprenøren efter omstændighederne også kunne gøre et forsinkelseserstatningskrav (fx for forøgede byggepladsomkostninger) gældende.

Muligheden for forsinkelseserstatning kan komme på tale, hvis forsinkelsen skyldes bygherrens forhold, eller et offentligt påbud eller forbud (AB 92 § 27, stk. 1 og 2, og AB 18 § 43, stk. 1 og 2).

Hvis kravet om tidsfristforlængelse kan henføres til en "force majeure"-situation, vil entreprenøren dog ikke kunne gøre et forsinkelseserstatningskrav gældende (Se fx AB 92 § 27, stk.3, og AB 18 § 43, stk. 1 og 3).

Kan coronavirus karakteriseres som "Force majeure" ?

Med "force majeure" forstås, at der er opstået en udefrakommende ekstraordinær begivenhed, som hverken bygherren eller entreprenøren er herre over, og som hindrer opfyldelsen af aftalen.

Der skal ganske meget til, før en begivenhed kan betegnes som "force majeure".

I det følgende redegøres der for nogle af de konkrete elementer som indgår i vurderingen:

WHO erklærede den 30. januar 2020, at coronavirussen udgør en international sundhedskrise. Den 2. marts 2020 anbefalede Sundhedsstyrelsen, at borgere, der kom til Danmark fra såkaldte "særlige risikoområder" (fx Kina og regioner i Norditalien) skulle blive hjemme i 2 uger fra hjemkomsttidspunktet.

Læs Sundhedsstyrelsen spørgsmål og svar om coronavirus [her](#):

Den 11. marts 2020 bekendtgjorde WHO, at coronavirussen må anses for en egentlig pandemi, dvs. en verdensomspændende epidemi.

Statsminister Mette Frederiksen afholdt en 11. marts 2020 pressemøde, hvor hun gav udtryk for, at Danmark som følge af coronavirussen står i en "ekstraordinær situation", og at "vi står på ubetrukket land..., som ikke ligner noget, vi har prøvet før".

Statsministeren meddelte i konsekvens heraf følgende:

- Alle offentligt ansatte, der ikke varetager kritiske funktioner, sendes hjem fra arbejde fra fredag 13. marts 2020 og foreløbigt to uger. De hjemsendte skal så vidt muligt arbejde hjemmefra.

- Alle skoler og dagtilbud lukkes fra på mandag den 16. marts 2020 og to uger frem, idet skoler og dagtilbud dog vil blive holdt åbne til de forældre, der ikke kan finde en anden løsning ("nødpasning").
- Alle private arbejdsgivere opfordres kraftigt til at sikre, at flest muligt af jeres medarbejdere arbejder hjemmefra, afspadserer eller afholder ferie.
- Vi skal begrænse anvendelse af kollektiv trafik.
- Der opfordres til, at man ikke samler flere end 100 mennesker indendørs.
- Vi har en meget stor forpligtelse til især at hjælpe de svageste i vores samfund, de mest sårbare, mennesker med kroniske sygdomme, kræftpatienter, de ældre.

Læs referat af pressemødet den 11. marts 2020 [her](#)

Den 13. marts 2020 annoncerede Statsministeren, at de danske grænser lukkes for udlændige med virkning fra den 14. marts 2020 kl. 12.00, hvis indreisen ikke har et anerkendelsesværdigt formål. Godstransporten bliver ikke omfattet af lukningen.

Personer, der har et anerkendelsesværdigt formål med at indrejse i Danmark, kan f.eks. være:

- Personer, der bor eller arbejder i Danmark, herunder selvstændige erhvervsdrivende, der udfører arbejde i Danmark.
- Personer, der skal levere varer til Danmark eller varer ud af Danmark.
- Personer, der indrejser med henblik på at udøve samværsret med mindreårige børn.
- Personer, der agerer primær omsorgsperson for mindreårige børn i Danmark (kan være eks. plejefamilie, som ikke indgår i kernefamilien).
- Personer, der skal besøge alvorligt syge eller døende familiemedlemmer i Danmark.
- Personer, der indrejser med henblik på at deltage i et igangværende behandlingsforløb hos sundhedsmyndighederne i Danmark.
- Personer, der skal deltage i en begravelse i Danmark.
- Personer, der skal deltage i en retssag i Danmark.
- Studerende i det omfang uddannelsesinstitutionerne ikke er lukkede (og der ikke tilbydes fjernundervisning).

Læs mere [her](#)

Statsministeren afholdt den 15. marts 2020 et nyt pressemøde, hvor hun gav udtryk for, at *"vi hele tiden [er] i en hårdfin balance, mellem at begrænse smittespredning så godt som overhovedet muligt, uden at sætte Danmark i stå."*

Den 17. marts 2020 udtalte Statsministeren på et nyt pressemøde, at *"Europa er hårdt ramt", og at "vi står på ukendt land."*

Statsministeren meddelte, at der fra onsdag den 18. marts 2020, kl. 10, udstedes et midlertidigt forbud mod at forsamle sig mere end 10 personer til *"offentlige arrangementer, begivenheder*

og aktiviteter” både inde og ude. Det blev efterfølgende præciseret, at forbuddet også gælder ”private” arrangementer, begivenheder og aktiviteter, men ikke arbejdspladser. Forbuddet gælder foreløbigt til og med den 30. marts 2020.

Statsministeren opfordrede samtidig ”på det kraftigste” til, at man også i privat-regi undlod at forsamle sig mere end 10 personer både inde og ude. På samme pressemøde udtalte Sundheds- og ældreminister Magnus Heunicke, at ”vi kan konstatere, at epidemien er i gang i Danmark”

Repræsentanten fra Udenrigsministeriet opfordrede på pressemødet til, at alle borgere, der kommer hjem til Danmark fra rejser i udlandet, bliver ”hjemme i 14 dage efter hjemkomsten”, og dette uanset hvilket land hjemrejsen sker fra. Denne opfordring gælder – ifølge ministeriets hjemmeside – også for udlændinge, der indrejser i Danmark, medmindre der er tale om ”regelmæssig pendling” til og fra arbejde.

Den 18. marts 2020 blev der afholdt pressemøde med deltagelse af Finansminister Nicolai Wammen og Erhvervsminister Simon Kollerup. På pressemødet blev en corona-afledt økonomisk hjælpepakke til mindre virksomheder under 10 ansatte.

Finansministeren fortalte, at ”sandheden er, at ingen af os har nogensinde har stået i en situation, som denne her. Vi har faktisk aldrig oplevet noget, der bare minder om det. Det er helt ekstraordinært.”

Samme dag udsendte Økonomistyrelsen en nyhed vedrørende offentlige indkøb i Corona-krisen.

Af denne nyhed fremgår følgende:

”Er der tale om force majeure? [...]

Det er vurderingen, at visse leverandører til staten vil kunne påberåbe sig, at manglende eller forsinket levering skyldes force majeure, hvilket vil betyde, at de ikke kan gøres ansvarlige for den misligholdelse, som dette kan føre til. Det vil dog i sagens natur afhænge af den specifikke leverance. [...]

Hvad gør vi, hvis leverandøren ikke kan levere en vare eller ydelse?

Regeringen har meldt ud, at den ønsker at understøtte virksomheder og lønmodtagere i den ekstraordinære situation, der foreligger på grund af coronavirus/COVID-19. Konkret betyder det, at statslige institutioner opfordres til at udvise fleksibilitet, hvis leverandøren fx leverer forsinket som følge af coronavirus/COVID-19.”

Den 19. marts 2020 præsenterede Finansministeren endnu en økonomisk hjælpepakke ("Aftale om COVID-19 initiativer"). I det fælles aftalepapir fremgår bl.a. følgende:

"Offentlige indkøb

Parterne er enige om, at det offentlige indkøb skal være med til at understøtte, at virksomhederne – og dermed lønmodtagerne – kommer godt igennem den ekstraordinære økonomiske situation som følge af COVID-19.

Aftaleparterne er på den baggrund enige om, at der til og med 31. oktober 2020 kan dispenseres fra en række bevillingsregler, der har betydning for indkøb i staten. Dispensationerne vil give mulighed for følgende:

- *Forudbetale leverancer frem til 1. juli med en værdi på højst 1 mio. kr.*
- *Undlade af gøre misligholdelsesbestemmelser (fx krav om betaling af bod for forsinkelse), gældende over for leverandører til staten, hvis misligholdelsen kan henføres til COVID-19. [...]*

Regeringen vil gå i dialog med KL og Danske Regioner om mulighederne for en tilsvarende håndtering i kommuner og regioner. Parterne noterer sig, at KL og Danske Regioner har opfordret kommuner og regioner til at fremrykke betalinger til virksomheder. KL har endvidere opfordret kommunerne til så vidt muligt at fremrykke planlagte anlægs- og renoveringsprojekter mv."

Sundhedsstyrelsen udgav den 19. marts 2020 informationsmateriale om *"Gode råd om ny coronavirus til dig, der er arbejdsgiver eller personaleleder"*. Materialet indeholdt bl.a. en anbefaling om, at man som *"arbejdsgiver understøtter Sundhedsstyrelsens generelle råd til befolkningen"*.

Statsministeren meddelte den 23. marts 2020, at alle Corona-tiltag og retningslinjer forlænges til 13. april 2020.

Sundhedsstyrelsen udgav den 23. marts 2020 en status på coronavirussen samt to nye rapporter.

Udenrigsminister Jeppe Kofod fortalte den 24. marts 2020, *"at verden lukker sig i en hast og med en kraft, som vi ikke har set nogensinde i verdenshistorien"*.

Du kan finde seneste nyt fra myndighederne [her](#).

Om coronavirusen kan betegnes som "force majeure" i et givent aftaleforhold, afhænger altid af en konkret vurdering fra sag til sag.

I denne vurdering må – udover ovennævnte udmeldinger fra relevante myndigheder og institutioner – bl.a. også inddrages tidspunktet for bestilling og aftaleindgåelse og det relevante aftalegrundlag, herunder eventuelle lovvalgsbestemmelser og egentlige "force majeure"-klausuler i kontrakten.

En entreprenørs (og en bygherres) påberåbelse af force majeure er derfor som regel forbundet med en vis standpunktsrisiko.

Derfor skal du være meget påpasselig med at påberåbe dig "force majeure", da den forkerte vurdering kan påføre dig et erstatningsansvar.

Vores anbefaling er, at du altid søger rådgivning, hvis du vil påberåbe dig force majeure.

Læs mere om "force majeure" og kontrakter i Erhvervsstyrelsens virksomhedsguide [her](#).

Forsinkelse og loyalitet

Der gælder et almindeligt princip om loyalitet i et entrepriseforhold. Det princip betyder blandt andet, at entreprenøren skal orientere bygherren, hvis entreprenøren vurderer, at det må påregnes, at der vil indtræde forsinkelse.

Princippet betyder også, at entreprenøren inden for rimelighedens grænser skal forsøge at undgå en eventuel forsinkelse eller begrænse den (AB 92 § 24, stk. 2, og AB 18 § 39, stk. 2 og 3).

Tilsvarende loyalitetsforpligtelser påhviler bygherren overfor entreprenøren (AB 92 § 26, stk. 3, og AB 18 § 42, stk. 2 og 3)

Princippet betyder også, at entreprenøren skal forsøge at undgå en eventuel forsinkelse eller begrænse den, dvs. at entreprenøren har en tabsbegrænsningspligt.

Af AB 92/ABT 93 § 24, stk. 2, AB 18 § 39, stk. 2, og ABT 18 § 37, stk. 2, fremgår således følgende:

"Entreprenøren skal dog søge forsinkelsen undgået eller begrænset ved sådanne dispositioner, som med rimelighed kan kræves".

Ovennævnte tabsbegrænsningsbestemmelse, der også findes i AB-Forbruger § 36, stk. 1, antages – i hvert fald når der ikke er tale om rene leverancer – også at gælde, selvom et AB-dokument ikke er aftalt mellem bygherre og entreprenør.

Spørgsmål og svar om entrepriseret

Som Statsministeren har påpeget, er der tale om en situation, vi ikke har set før.

Dansk Håndværk besvarer nedenfor nogle af de entrepriseretlige spørgsmål, som løbende bliver stillet i anledning af coronavirussen.

1. Hvad er "force majeure"?

Ved "force majeure" forstås en udefrakommende ekstraordinær begivenhed, som hverken bygherren eller entreprenøren er herre over, og som hindrer opfyldelsen af aftalen.

Det er Dansk Håndværks opfattelse, at den verserende coronapandemi efter omstændighederne kan betegnes som "force majeure".

Om der foreligger "for majeure" vil dog altid bero på en konkret vurdering af det enkelte aftaleforhold.

En entreprenørs og en bygherres påberåbelse af "force majeure" er derfor forbundet med en vis standpunktsrisiko.

Det er relevant at overveje "force majeure", fordi hvis der foreligger en "force majeure"-situation, der forsinker entreprisen, så vil entreprenøren (og bygherren) have ret til tidsfristforlængelse (fx AB 92 § 24, stk. 1, og AB 18 § 39, stk. 1.)

Hvis et berettiget krav på tidsfristforlængelse skyldes en "force majeure"-situation, vil entreprenøren ikke kunne gøre et forsinkelseserstatningskrav gældende (fx forøgede byggepladsomkostninger). fx AB 92 § 27, stk.3, og AB 18 § 43, stk. 1 og 3.

Entreprenøren vil således have "ret til tid men ikke penge". Uanset om den verserende coronapandemi i det konkrete tilfælde giver entreprenøren (eller bygherren) ret til tidsfristforlængelse eller ej, må der generelt opfordres til, at byggeriets parter – set i forhold til den helt ekstraordinære situation Danmark og resten af verden står i – udviser fleksibilitet, forståelse og samfundssind.

2. Bygherren ønsker ikke, at entreprenørens mandskab møder op på byggepladsen

Det må henregnes til "bygherrens forhold", hvis bygherren blot med henvisning til coronavirussen beder entreprenøren om ikke at møde op på byggepladsen.

En forsinkelse som følge heraf vil derfor umiddelbart give entreprenøren ret til såvel tidsfristforlængelse som forsinkelseserstatning, fx for forøgede byggepladsomkostninger.

Entreprenøren vil dog ikke kunne gøre et forsinkelseserstatning gældende, hvis bygherren kan begrunde byggestoppet i, at der foreligger en "force majeure"-situation.

Som situationen er pt., vurderes det, at bygherren som udgangspunkt ikke generelt kan påberåbe sig coronavirussen som "force majeure".

Konkrete forhold kan dog efter omstændighederne føre til et andet resultat, fx hvis entreprisen vedrører arbejder i særlige lokaliteter, der er i brug til fx plejehjem, hospital eller andre sårbare samfundsgrupper.

3. Entreprenøren meddeler bygherren, at man ikke ønsker at møde op på byggepladsen (gælder også underentreprenørs forhold til hovedentreprenør)

En entreprenør, der blot med henvisning til coronavirussen ikke møder op på byggepladsen, har som udgangspunkt ikke krav på tidsfristforlængelse, og det manglende fremmøde udgør derfor umiddelbart en misligholdelse.

Entreprenøren vil dog have krav på tidsfristforlængelse, hvis entreprenøren kan dokumentere, at der konkret foreligger en "force majeure"-situation.

Som situationen er pt., vurderes det, at entreprenøren som udgangspunkt ikke generelt kan påberåbe sig coronavirussen som "force majeure".

Der er her bl.a. lagt vægt på, at de danske myndigheder (endnu) ikke har opfordret til eller udstedt egentlige påbud om, at medarbejdere i private virksomheder ikke skal komme på arbejde, hvis ikke det er muligt at arbejde hjemme, at Statsministerens opfordring på pressemødet den 11. marts 2020 om ikke at forsamles mere end 100 personer, alene vedrører "indendørs" forsamlinger, og at forbuddet mod forsamlinger på mere end 10 personer (både indendørs og udendørs), som Statsministeren annoncerede på pressemødet den 17. marts 2020, vedrører "offentlige (og private) arrangementer, begivenheder og aktiviteter"

Myndighedernes opfordring i forhold til forsamlinger vurderes således ikke umiddelbart at kunne udstrækkes til byggepladser.

Konkrete forhold kan dog efter omstændighederne føre til, at situationen må betragtes som "force majeure", fx hvis mange af entreprenørens medarbejdere kommer i karantæne, og det ikke er muligt at mande op.

Det kan desuden ikke på forhånd afvises, at visse konkrete forhold vil kunne udgøre et "offentligt påbud eller forbud", som udover tidsfristforlængelse vil berettige entreprenøren til forsinkelseserstatning, fx for forøgede byggepladsomkostninger.

Ved påberåbelse af "force majeure" er det under alle omstændigheder vigtigt, at entreprenøren sikrer sig den nødvendige dokumentation.

Dokumentation for sygdom sker typisk i form af indhentelse af en lægeerklæring. I den nuværende situation må det imidlertid antages at være nærmest umuligt at få en lægeerklæring vedrørende coronarelateret sygdom eller mistanke herom. Det må i stedet anbefales, at entreprenøren – som minimum – foranlediger medarbejderen til på tro og love at erklære, at medarbejderens fravær skyldes en begrundet formodning for, at medarbejderen er smittet med coronavirussen, samtidig med at enhver dokumentation, der understøtter denne formodning, bør indsamles. En fremgangsmåde med en såkaldt "tro- og loveerklæring" flugter i øvrigt med det dokumentationskrav, der som udgangspunkt stilles i henhold til de (nye) bestemmelser i sygedagpengeloven, der blev indført ved ovennævnte lovændring.

4. Entreprenørens medarbejdere bliver hjemme

En entreprenør, der har egentlig mandskabsmangel, fordi entreprenørens medarbejdere helt (eller delvist) ikke møder på arbejde, har som udgangspunkt ikke krav på tidsfristforlængelse, hvis entreprisen forsinkes som følge heraf.

Mandskabsmangel er med andre ord en entreprenørrisiko.

Entreprenøren vil dog have krav på tidsfristforlængelse, hvis entreprenøren kan dokumentere, at forsinkelse pga. af mandskabsmanglen skyldes forhold, der i den konkrete situation må betegnes som "force majeure".

Det kan i den forbindelse ikke udelukkes, at mandskabsmangel, som følge af at entreprenørens medarbejdere helt (eller delvist) bliver hjemme for at passe deres børn, fordi børnenes (offentlige) institutioner er lukkede i overensstemmelse med Statsministerens udmelding på pressemødet den 11. marts 2020, i særlige tilfælde kan betegnes som "force majeure".

Det skal dog i den forbindelse fremhæves, at der fra de danske myndigheders side ikke er krav om, at private arbejdspladser skal lukke og medarbejdere sendes hjem, og at der umiddelbart er mulighed for såkaldt "nødpasning" af børn (alderen fra 0 til 9 år), også selvom man som forældre ikke er ansat i en samfundskritisk stilling (fx sygeplejerske, læge, politi m.v.).

Statsministeren har udtalt: *"Vi skal minimere aktiviteten mest muligt. Men uden at sætte Danmark helt i stå. Vi skal ikke kaste Danmark ud i en økonomisk krise. Så vi vælger ændringer i den offentlige sektor for at understøtte, at den private sektor kan fortsætte bedst muligt i længst mulig tid. [...] Jeg vil opfordre familierne til allerede nu at tale om, hvad der kan lade sig gøre. Om far og mor kan møde forskudt. Om naboer, venner, familie kan passe. Vi bliver nødt til at hjælpe hinanden."*

5. Omorganisering af byggepladsen pga. velfærdsforanstaltninger

Hvis entreprenøren i overensstemmelse med de danske myndigheders anbefalinger og henstillinger ændrer corona-relaterede foranstaltninger på byggepladsen, der forsinker entreprisen, må entreprenøren i vidt omfang have ret til tidsfristforlængelse med henvisning til "force majeure".

Sundhedsstyrelsen anbefaler, at man "som arbejdsgiver understøtter Sundhedsstyrelsens generelle råd til befolkningen", herunder anbefalingen om at begrænse fysisk kontakt.

Begrænsningen af fysisk kontakt betyder ifølge Sundhedsstyrelsen, at man skal "sørge for at sidde med 1-2 meters afstand".

Læs Sundhedsstyrelsens anbefalinger [her](#).

Sundhedsstyrelsen har den 19. marts 2020 udgivet informationsmateriale om "Gode råd om ny coronavirus til dig, der er arbejdsgiver eller personaleleder".

Det fremgår heraf, at arbejdspladser – for at forebygge smitte blandt medarbejderne – henstilles til iværksætte bl.a. følgende tiltag:

- Afholder færre og kortere møder og sikrer fysisk afstand mellem deltagere.
- Mindsker den fysiske kontakt (håndtryk, kram og kys) og undgår sociale aktiviteter på arbejdspladsen.
- Begrænser deling af mad, og undgår buffet.

Læs informationsmateriale fra Sundhedsstyrelsen [her](#).

Efterlevelsen af disse anbefalinger og henstillinger kan naturligvis påvirke de daglige arbejdsgange m.v. på byggepladsen og dermed arbejdets fremdrift i form af nedsat tempo/effektivitet. Hvis det er tilfældet, vil entreprenøren, efter Dansk Håndværks opfattelse som udgangspunkt have ret til ekstra tid.

Anbefalingerne og henstillingerne kan fx tænkes at få betydning i følgende situationer (ikke udtømmende):

- Ved afholdelsen af møder, herunder byggemøder, tilsynsmøder og sikkerhedsmøder
- Ved ophold i skurvogne
- Ved medarbejdernes ankomst på pladsen
- Ved samkørsel i mandskabsvogne
- Ved det daglige arbejdes tilrettelæggelse

Det er altid en forudsætning for tidsfristforlængelse, at entreprenøren kan bevise både den corona-relaterede begivenhed, og at denne begivenhed rent faktisk også har medført forsinkelse med en aftalt termin/frist.

I den forbindelse kan entreprenøren med fordel fx føre en daglig logbog, hvori angives, hvilke eventuelle corona-relaterede begivenheder (der kan henføres til myndighederne anbefalinger/henstillinger), der er taget på byggepladsen, og hvordan disse har påvirket planlagte arbejders fremdrift. Logbogen bør løbende sendes til bygherren til orientering og for eventuelle kommentarer.

Logbogen kan inddrages som led i den obligatoriske registrering af spild dage, som i AB-regi skal ske på hvert byggemøde, fx AB 92 § 19, stk. 3 og AB 18 § 31, stk. 2, litra c.

På byggemødet bør man desuden konkret tage stilling til, om der er grundlag for at opdatere de udarbejdede tidsplaner, herunder fx entreprenørens arbejdsplan. Det skal i den forbindelse fremhæves, at opdatering af tidsplaner i henhold til AB 18/ABT 18 – ligesom registreringen af spild dage – udgør et obligatorisk punkt på byggemødet (AB 18 § 31, stk. 2, litra b, jf. §§ 13-14, og ABT 18 § 30, stk. 4, litra b, jf. §§ 13-14).

6. Bygherren betaler ikke på grund af Coronakrisen.

Bygherrens hovedforpligtelse i entrepriseforholdet er betalingsforpligtelsen.

Da penge er det mest generiske (almindelige), der findes, vil bygherren som det altovervejende udgangspunkt ikke kunne påberåbe sig "force majeure" (Coronakrisen) som grund for ikke at betale tid tiden.

Det er i overensstemmelse med Økonomistyrelsens udmelding den 18. marts 2020 vedrørende håndteringen af statens kontrakter. Betaler bygherren ikke rettidigt et berettiget krav, vil entreprenøren kunne kræve renter (fx AB 92 § 22, stk. 1 og 11, samt AB 18 § 37, stk. 2).

Entreprenøren vil også – med et varsel – kunne standse arbejdet. Varslet er som udgangspunkt 5 arbejdsdage (dog 3 arbejdsdage for private bygherren, hvis AB 18/ABT 18 er vedtaget), fx AB 92 § 23 og AB 18 § 38.

Bygherrens manglende betaling vil desuden i yderste konsekvens berettige entreprenøren til at ophæve aftalen.

Ophævelse forudsætter, at entreprenøren forinden har påtalt det forhold, der begrundet ophævelse, og har givet bygherren en frist til at rette for sig (dvs. givet bygherren mulighed for at betale), fx AB 92 § 41 og AB 18 § 60.

7. Bygherreleverancer

Det er "bygherrens forhold", hvis eventuelle bygherreleverancer ikke kommer frem i rette tid.

En forsinkelse som følge heraf vil derfor umiddelbart give entreprenøren ret til såvel tidsfristforlængelse som forsinkelseserstatning.

Entreprenøren vil ikke kunne gøre et forsinkelseserstatning gældende, hvis bygherren kan begrunde de manglende eller for sent fremkomne bygherreleverancer med, at der foreligger en "force majeure"-situation.

Som situationen er pt., vurderes det, at bygherren som udgangspunkt ikke generelt kan påberåbe sig coronavirussen som "force majeure".

Konkrete forhold kan dog efter omstændighederne føre til et andet resultat, fx hvis leverandøren befinder sig i et såkaldt "særligt risikoområde" (fx Kina eller Norditalien), og leverandøren af den grund ikke kan levere.

Den corona-afledte lukning af den danske grænse, der trådte i kraft den 14. marts 2020, vil umiddelbart kunne betragtes som "force majeure", således at forsinkelser som følge af lukningen giver entreprenøren ret til ekstra tid. Det samme må gælde i forhold til lukningen af andre grænser, herunder andre europæiske grænser.

8. Entreprenørens materialer

Det giver som udgangspunkt ikke entreprenøren ret til ekstra tid, at de materialer, som entreprenøren skal levere til arbejdets færdiggørelse, er forsinkede.

Entreprenøren vil dog have krav på tidsfristforlængelse, hvis entreprenøren kan dokumentere, at svigtende materialeleverancer må begrundes i en "force majeure"-situation.

Som situationen er pt., vurderes det, at entreprenøren som udgangspunkt ikke generelt kan påberåbe sig coronavirusen som "force majeure".

Konkrete forhold kan dog efter omstændighederne føre til et andet resultat, fx hvis leverandøren befinder sig i et såkaldt "særligt risikoområde" (fx Kina eller Norditalien), og leverandøren af den grund ikke kan levere, eksempelvis fordi leverandørens faciliteter er blevet lukket.

Den corona-afledte lukning af den danske grænse, der trådte i kraft den 14. marts 2020, vil umiddelbart kunne betragtes som "force majeure", således at forsinkelser som følge af lukningen giver entreprenøren ret til ekstra tid. Det samme må gælde i forhold til lukningen af andre grænser, herunder andre europæiske grænser.

9. Hvis byggesagsbehandlingen forsinkes.

Det er som udgangspunkt bygherren, der skal stå for de nødvendige myndighedsgodkendelser af projektet, herunder byggetilladelse (AB 92 § 13 og AB 18 § 20).

Forsinkelse med myndighedsgodkendelser må derfor henregnes til "bygherrens forhold", som vil kunne give entreprenøren ret til ekstra tid og efter omstændighederne forsinkelseserstatning.

10. Manglende afklaring fra bygherren

Hvis arbejdet forsinkes, fordi entreprenøren må afvente bygherrens stillingtagen til en forespørgsel, eller der foreligger en situation, hvor entreprenøren har krav på bygherrens stillingtagen, herunder anvisning, er entreprenøren berettiget til tidsfristforlængelse.

Entreprenøren vil i denne situation herudover som udgangspunkt have ret til forsinkelseserstatning, da ovennævnte skyldes "bygherrens forhold".

Entreprenøren vil dog ikke kunne gøre et forsinkelseserstatning gældende, hvis bygherren kan begrunde den manglende eller langsommelige stillingtagen med, at der i den konkrete situation foreligger en "force majeure".

Henset til, at offentligt ansatte, der ikke varetager kritiske funktioner, pr. 13. marts 2020 skal arbejde hjemmefra, kan der fx opstå udfordringer på offentlige byggeprojekter i tilfælde af, at fysisk fremmøde og stillingtagen fra den offentlige bygherres side umiddelbart er nødvendig for projektets fortsatte fremdrift.

Se i den forbindelse den nye tilsynsregel i AB 18/ABT 18 § 21, stk. 4. Om den offentlige bygherre i denne situation kan påberåbe sig "force majeure", er usikkert. Desuden skal huskes, at det almindelige loyalitetsprincip medfører, at bygherren (og entreprenøren) under alle omstændigheder skal forsøge en eventuel forsinkelse undgået eller begrænset, hvorfor alternative kommunikationsformer som Skype eller Face-Time bør overvejes.

Det kan i øvrigt ikke på forhånd afvises, at hjemsendelsen af de offentligt ansatte vil kunne sidestilles med et "offentligt påbud eller forbud", og at dette eventuelt kan få betydning for spørgsmålet om erstatning.

11. Skal entreprenøren orientere bygherren, hvis det påregnes, at der vil komme forsinkelse?

Ja, entreprenøren skal orientere bygherren, hvis entreprenøren påregner, at der vil komme en forsinkelse som følge af coronavirussen.

Dette følger af det almindelige princip om loyalitet i entrepriseforhold.

Orienteringen skal ske, uanset om forsinkelsen måtte give entreprenøren ret til tidsfristforlængelse.

Eksempel på orientering:

"Som følge af det verserende udbrud af coronavirus i Danmark og resten af verden, ser vi os nødsaget til loyalt at orientere [bygherren] om, at vi regner med, at dette vil medføre en forsinkelse af arbejdet.

Vi ved endnu ikke, hvor lang en forsinkelse der vil blive tale om, men vi vil naturligvis løbende holde [bygherren] orienteret herom".

Orienteringen skal følges op af et egentligt krav om tidsfristforlængelse, når/hvis den forventede forsinkelse indtræder.

12. Skal entreprenøren underrette bygherren, hvis entreprenøren mener at have krav på tidsfristforlængelse?

Hvis entreprenøren mener at have krav på tidsfristforlængelse, skal entreprenøren snarest muligt underrette bygherren herom. Underretningen bør altid være skriftlig fx pr. mail eller sms.

Har entreprenøren ret til ekstra tid, vil entreprenøren efter omstændighederne også kunne gøre et forsinkelseserstatningskrav (fx for forøgede byggepladsomkostninger) gældende.

Kan kravet om tidsfristforlængelse henføres til en "force majeure"-situation, vil entreprenøren dog ikke kunne gøre et forsinkelseserstatningskrav gældende.

Anderledes vil det kunne se ud, hvis en forsinkelse skyldes bygherrens forhold eller et offentlig påbud/forbud.

Eksempel på underretning:

"Vedrørende sag [xxxx]

Vi bliver desværre nødt at kræve tidsfristforlængelse på ovennævnte sag som følge de gener, som det verserende udbrud af coronavirus har afledt.

Forsinkelsen skyldes [indsæt konkret begrundelse, fx karantæne, forsinkede leverancer, myndighedstilladelser, bygherrens nedlukning af byggeplads m.v.].

Vi ved endnu ikke, hvor lang en forsinkelse der vil blive tale om, men vi vil snarest vende tilbage med supplerende informationer herom.

I forlængelse heraf bliver vi samtidig også nødt til at tage forbehold for at gøre et krav på erstatning gældende i anledning af forsinkelsen."

Entreprenørens underretning vedrørende ekstra tid, medfører efter AB 18 og ABT 18 også en egentlig pligt for bygherren til at reagere. Det følger således af AB 18 § 39, stk. 4, og ABT 18 § 37, stk. 4, at bygherren "snarest muligt" skal forholde sig til, om det af entreprenøren fremsatte krav på tidsfristforlængelse kan accepteres. Kan kravet ikke accepteres, skal bygherren begrunde hvorfor. Tilsvarende reaktionsregel findes ikke i AB 92 og ABT 93.

Forholder bygherren sig ikke rettidigt til entreprenørens reklamation i henhold til AB 18/ABT18, vil bygherren kunne risikere at fortabe sin indsigelse mod entreprenørens forsinkelseskrav ud fra betragtninger om retsfortabende passivitet.

13. Kan bygherren kræve forcering?

Bygherren har som udgangspunkt ikke ret til at kræve, at entreprenøren forcere – og dette uanset om bygherren er villig til at betale herfor.

Forcering kræver med andre ord aftale.

Dette udgangspunkt gælder, uanset om AB (fx AB 92 eller AB 18) er vedtaget mellem bygherre og entreprenør.

14. Kan entreprenøren forcere mod betaling?

Entreprenøren har som udgangspunkt ikke ret til at forcere mod betaling.

Forcering kræver med andre ord aftale.

Entreprenøren kan dog kræve forcering mod betaling, hvis bygherren med urette gør gældende, at entreprenøren er i ansvarspådragende forsinkelse (forsinkelse uden at have ret til tidsfristforlængelse), og entreprenøren udfører forceringen for at sikre sig imod dette. Entreprenøren skal i givet fald orientere bygherren inden forceringen påbegyndes (fx AB 18 § 41, der er udtryk for udfyldende entrepriseret).

15. Kan dagbods krav suspenderes som følge af coronavirussen?

Hvis der indtræder ansvarspådragende forsinkelse med en aftalt dagbodsbelagt termin, dvs. forsinkelse uden at entreprenøren har ret til tidsfristforlængelse, vil bygherren umiddelbart kunne kræve dagbod.

Bygherren er med andre ord som udgangspunkt ikke forpligtet til at suspendere et berettiget dagbods krav.

Det bemærkes dog, at Økonomistyrelsen den 18. marts 2020 har opfordret alle statslige institutioner til at "udvise fleksibilitet, hvis leverandøren fx leverer forsinket som følge af coronavirus/COVID-19."

Se Økonomistyrelsens opfordring [her](#).

Styrelsens opfordring er fulgt op i det aftalepapir, der danner grundlag for den hjælpepakke, som Regeringen præsenterede den 19. marts 2020.

Af aftalepapirret fremgår således, at der vil blive givet dispensation fra bevillingsreglerne med henblik på, at staten kan *”undlade af gøre misligholdelsesbestemmelser (fx krav om betaling af bod for forsinkelse), gældende over for leverandører til staten, hvis misligholdelsen kan henføres til COVID-19.”*

Det fremgår også af aftalepapiret, at *”Regeringen vil gå i dialog med KL og Danske Regioner om mulighederne for en tilsvarende håndtering i kommuner og regioner.”*

16. Kan bygherren ophæve en aftale som følge af forsinkelse?

Ja, bygherren vil efter omstændighederne kunne ophæve aftalen som følge af entreprenørens ansvarspådragende forsinkelse, dvs. forsinkelse uden entreprenøren har ret til tidsfristforlængelse.

Ophævelse i entrepriseforhold er dog generelt karakteriseret ved, at der stilles ganske strenge krav, før en misligholdelse berettiger bygherren til at ophæve.

Denne strenge adgang til ophævelse er også kommet til udtryk i AB 92 § 40 og AB 18 § 59, hvis indhold er udtryk for almindelig entrepriseret.

I forhold til ophævelse som følge af ansvarspådragende forsinkelse betyder det, at bygherren kun kan ophæve aftalen, hvis der foreligger en *”væsentlig forsinkelse fra entreprenørens side”*, og *”forsinkelsen medfører betydelige ulemper for bygherren”*.

Ophævelse forudsætter, at bygherren forinden har påtalt det forhold, der begrunder ophævelse, og har givet entreprenøren en frist til at rette for sig (dvs. givet entreprenøren mulighed for at genoptage arbejdet). Bygherren kan med andre ord ikke ophæve fra dag til dag.

Hvis bygherren ophæver entrepriseforførelsen med urette, vil entreprenøren kunne gøre et erstatningskrav gældende. Erstatningen kan som udgangspunkt opgøres til entreprenørens mistede dækningsbidrag på opgaven (fx AB 92 § 44, stk. 6, jf. § 14, stk. 5, og AB 18 § 63, stk. 6, jf. § 24, stk. 5).

Ophæver bygherren med rette, kan bygherren kræve erstatning for det tab, som bygherren lider ved, at entreprenøren ikke har fuldført arbejdet. Tabet opgøres efter dansk rets

almindelige regler og omfatter bl.a. merudgifter ved, at bygherren er nødsaget til at lade en anden entreprenør fuldføre arbejdet (fx AB 92 § 44, stk. 6, og AB 18 § 63, stk. 6).

Uanset om bygherren ophæver entrepriseaftalen med rette eller urette, skal bygherren indkalde til en stedeforretning. Ved stedeforretningen udarbejdes en registreringsprotokol. Se AB 92 § 44, stk. 2 og 3, og AB 18 § 63, stk. 2 og 3.

17. Fremtidige entrepriseaftaler?

Ved indgåelse af nye entrepriseaftaler, som der der intet er til hinder for, vil det som udgangspunkt være vanskeligt efterfølgende at påberåbe sig coronavirusen som "force majeure".

Dette skyldes, at virussen ikke længere er upåregnelig for aftalens parter.

Det må derfor anbefales, at man i forbindelse med aftaleindgåelsen forholder sig til, hvordan eventuelle fremadrettede coronavirus-relaterede forsinkelser skal håndteres både tidsmæssigt og økonomisk.

Har du yderligere spørgsmål, er vi kun ét opkald væk.